

Верховний
Суд

Новели цивільного процесуального законодавства в умовах воєнного стану в Україні

Наталія Сакара

суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду
кандидат юридичних наук, доцент

Звернення до суду з використання інформаційних технологій та забезпечення права на доступ до правосуддя

Відмова судів через брак обладнання у прийнятті позовних заяв в електронній формі порушує право на доступ до суду.

Lawyer Partners A. S. V. Slovakia, no. 54252/07, 3274/08, 3377/08/3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548/08, 29551/08, 29552/08, 29555/08 and 29557/08, 16 June 2009.

Відмова судів прийняти до розгляду апеляційну скаргу, подану в паперовій формі замість електронної через неможливість її належним чином заповнити внаслідок недоліків програми, що використовується для заповнення формуляра, становить надмірний формалізм та підриває справедливість судового розгляду.

Xavier Lucas v. France, no. 15567/2, 09 June 2022.

Будь-які перебої в роботі електронної системи документообігу, внаслідок чого заяви та додані до них додатки не змогли надійти до суду, повинні тлумачитися на користь особи, яка зробила все, що від неї залежало, для належного виконання своїх обов'язків

Tence v. Slovenia, no. 37242/14, 31 May 2016.

Забезпечення права звернення до суду в електронній формі

В практиці ВС сформувалося два підходи щодо допустимості/недопустимості звернення до суду з електронним процесуальним документом, який підписаний електронним підписом, шляхом направлення його на офіційну електронну адресу суду:

- 1) звернення до суду з електронним процесуальним документом шляхом направлення його на офіційну електронну адресу суду є належним та допускається;
- 2) належним способом звернення до суду з процесуальними документами в електронній формі є направлення їх через підсистему «Електронний суд», а спосіб звернення осіб, які беруть участь у справі шляхом направлення підписаних електронних документів на офіційну електронну пошту судів не передбачений чинним цивільним процесуальним законодавством.

*Ухвалою від 22 червня 2022 року справа № 204/2321/22 передана на розгляд ВП ВС з метою **відступу від правових позицій**, викладених у постановах ВС від 12 серпня 2021 року у справі № 200/6370/20-а, від 21 грудня 2019 року у справі № 910/12245/19, від 17 червня 2020 року у справі № 910/8423/19, від 07 жовтня 2021 року у справі № 904/4137/20 (210/1218/20) щодо недопустимості звернення до суду шляхом направлення документів на його офіційну електронну адресу.*

Якщо подана на офіційну електронну адресу суду заява (позовна заява, скарга) не містить електронного цифрового підпису, а, як приклад, на ній наявний відсканований підпис особи, що її подає, то вона вважається такою, що не відповідає вимогам ЦПК України, та у разі не усунення цього недоліку підлягає поверненню.

Постанова ВС від 26 травня 2021 року у справі № 565/195/19 (61-2692св20).

Формування та надсилання процесуальних документів через сервіс «Електронний суд» визначає необхідність застосування електронного підпису особи, яка надсилає такий документ, тобто без накладення такого підпису неможливо створити процесуальний документ та здійснити його направлення через сервіс «Електронний суд».

Постанова ВС від 26 квітня 2022 року у справі № 757/6877/21-ц (провадження № 61-15898св21).

Не є тотожними за часовими вимірами поняття «підписання електронним цифровим підписом» та «перевірка електронного цифрового підпису». При вирішенні питання щодо дотримання строків звернення суди мають враховувати саме час підписання документів електронним цифровим підписом.

Постанова ВС від 09 червня 2021 року у справі № 755/10972/19 (61-6483св21).

Тотожні вимоги пред'являються й до відзиву, поданого в електронній формі, який має бути підписаний за допомогою електронного цифрового підпису, а також інших заяв, клопотань, заперечень.

Постанови ВС від 03 лютого 2021 року у справі № 295/12247/19 (61-12247св20), від 22 квітня 2020 року у справі № 360/1789/17 (61-1997св19).

Оформлення додатків до позовної заяви (заяви), які подаються до суду в електронній формі

Електронне доручення, яке можливо надати за допомогою підсистеми «Електронний суд», видається за наявності у відповідної особи довірителя та його представника особистих електронних кабінетів у підсистемі «Електронний суд», що передбачає наявність у таких осіб електронного цифрового підпису. Електронне доручення видається лише за умови його підписання електронним ключем довірителем за допомогою алгоритмів, визначених у підсистемі «Електронний суд». Надалі таке електронне доручення автоматично додається до позовної заяви, яка подана представником від імені довірителя через підсистему «Електронний суд», при цьому у користувачів відсутня можливість будь-яким чином впливати на зміст та вигляд такого електронного доручення, тобто воно формується підсистемою «Електронний суд» самостійно, відповідно до обраного обсягу повноважень представника. У зв'язку з наведеним суди у випадку отримання пакету документів, сформованих підсистемою «Електронний суд», не мають права вимагати від особи додаткового надання паперового примірника такої довіреності або іншого документа, що посвідчує повноваження представника, за наявності належним чином оформленого електронного доручення.

Постанова ВС від 08 вересня 2021 у справі № 486/259/21 (61-9466св21).

Відсутні підстави вимагати додавання до електронних примірників документів їх копій.

Постанови ВС від 29 липня 2020 року у справі № 629/740/19 (провадження № 61-3443св20), від 21 квітня 2021 року у справі № 204/8756/20 (провадження № 61-2791св21).

Сплата судового збору онлайн в кабінеті клієнта банку відповідає вимогам Закону України «Про судовий збір», а квитанція, що надходить на електронну адресу як підтвердження сплати судового збору, є єдиним можливим документом на підтвердження оплати судового збору онлайн та має доказову силу на виконання його вимог.

Постанова ВС від 27 січня 2021 року у справі № 754/9573/13-ц (754/9573/13-ц).

У разі якщо заява, позовна заява, скарга подається до суду в паперовій формі, то направлення її копії іншим учасникам справи в електронній формі не відповідає вимогам ЦПК України.

Постанова ВС від 06 жовтня 2021 року у справі № 761/14537/15-ц (провадження № 61-10499св21).

Розмір судового збору у разі звернення до суду в електронній формі

Підпунктом «б» підпункту 1 пункту 17 параграфу 1 розділу 4 Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147а-VIII від 26.05.2021 до статті 4 Закону України «Про судовий збір» включено частину 3 такого змісту: «При поданні до суду процесуальних документів, передбачених частиною другою цієї статті, в електронній формі - застосовується коефіцієнт 0,8 для пониження відповідного розміру ставки судового збору».

Відповідно до пункту 2 параграфу 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» підпункт «б» підпункту 1, підпункт «а» підпункту 3 пункту 17, пункт 19 § 1 цього розділу вводяться в дію з дня початку функціонування підсистеми (модуля) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, що забезпечує функціонування процедури реєстрації, автентифікації та доступу осіб до функціонуючих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (електронний кабінет).

04.09.2021 в газеті «Голос України» №168 опубліковано оголошення Вищої ради правосуддя про створення та забезпечення функціонування трьох підсистем (модулів) ЄСІТС, згідно з яким Вища рада правосуддя повідомила, що відповідно до пункту 2 параграфу 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» окремі підсистеми (модулі) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі ЄСІТС) починають функціонувати після опублікування оголошення про створення та забезпечення функціонування відповідної підсистеми (модуля) ЄСІТС, яке має містити інформацію про підпункти, пункти цього розділу, які вводяться в дію у зв'язку з початком функціонування відповідної підсистеми (модуля) ЄСІТС. З початком функціонування підсистем «Електронний кабінет», «Електронний суд», підсистеми відеоконференцзв'язку: вводяться в дію підпункт 1 пункту 3, підпункт «а» підпункту 3 пункту 17, пункт 19 § 1 розділу 4 Закону; підпункт 5 пункту 7 § 1 розділу 4 Закону - в частині щодо можливості брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, функціонування офіційних електронних адрес та процедури реєстрації, автентифікації та доступу осіб до функціонуючих підсистем (модулів) ЄСІТС (електронний кабінет).

Проте у вказаному оголошенні не міститься інформація про введення в дію саме підпункту «б» підпункту 1 пункту 17 параграфу 1 розділу 4 Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» щодо застосування коефіцієнту 0,8 для пониження розміру ставки судового збору при подачі документів в електронній формі.

Державною судовою адміністрацією в листі від 29.10.2021 №10-19326/21 та Вищою радою правосуддя в листі від 30.11.2021 №28581/0/9-21 надані роз'яснення щодо понижуючого коефіцієнта ставки судового збору, в яких зазначено, що: «в оголошенні, яке було опубліковано у газеті Голос України» 4 вересня 2021 року про початок функціонування підсистеми ЄСІТС, не міститься інформації про введення в дію підпункту «б» підпункту 1 пункту 17 параграфу 1 розділу 4 розділу VII «Перехідні положення» Закону щодо застосування коефіцієнту 0,8 для пониження розміру ставки судового збору при подачі документів в електронній формі. Це означає, що відповідна норма не набрала чинності у порядку, встановленому Законом».

З метою формування єдиної правозастосовної практики, колегія суддів вважає за необхідне **відступити від наведених висновків судів щодо застосування частини третьої статті 4 Закону України «Про судовий збір», відповідно до якого враховується коефіцієнт 0,8 для пониження відповідного розміру ставки судового збору у випадку подання процесуальних документів, передбачених частиною другою статті 4 Закону України «Про судовий збір», в електронній формі.**

Ухвала ВС від 12 вересня 2022 року у справі № 916/228/22.

Звільнення від сплати судового збору

Правові засади справляння судового збору, платників, об'єкти та розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору визначає Закон України від 08 липня 2011 року № 3674-VI «Про судовий збір» (далі - Закон №3674-VI).

Судовий збір - це збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених цим Законом. Судовий збір включається до складу судових витрат (частина перша статті 1 Закону № 3574-VI).

Частиною першою статті 141 ЦПК України визначено, що судовий збір покладається на сторони пропорційно до розміру задоволених позовних вимог.

Відповідно до пункту 13 частини першої статті 5 Закону № 3674-VI учасники бойових дій під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються від сплати судового збору у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав.

Разом з тим, зазначена норма має відсильний характер та не містить вичерпного переліку справ, в яких учасники бойових дій та прирівняні до них особи звільняються від сплати судового збору.

Правовий статус ветеранів війни, забезпечення створення належних умов для їх життєзабезпечення та членів їх сімей, встановлені Законом України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». У статті 22 цього ж Закону передбачено, що особи, на яких поширюється дія цього нормативного акта, отримують безоплатну правову допомогу щодо питань, пов'язаних з їх соціальним захистом, а також звільняються від судових витрат, пов'язаних з розглядом цих питань.

Перелік пільг учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них, визначені у статті 12 цього Закону.

Отже, вирішуючи питання про стягнення судового збору з особи, яка має статус учасника бойових дій (прирівняної до нього особи), для правильного застосування норм пункту 13 частини першої статті 5 Закону № 3674-VI суд має враховувати предмет та підстави позову; перевіряти чи стосується така справа захисту прав цих осіб з урахуванням положень статей 12, 22 Закону № 3551-XII.

Подібну правову позицію щодо застосування та тлумачення пункту 13 частини першої статті 5 Закону № 3674-VI викладено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 09 жовтня 2019 року у справі № 9901/311/19 (провадження № 11-795зай19) та постанові Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 21 березня 2018 року у справі № 490/8128/17 (провадження № К/9901/166/18, К/9901/30220/18). Підстави для відступу від неї відсутні.

Судом першої інстанції встановлено, що позивач ОСОБА_1 має статус учасника бойових дій, що підтверджується посвідченням серії HOMEР_1 від 06 листопада 2015 року (а. с. 20, 56). До суду він звернувся з метою захисту свого права на отримання земельної ділянки.

Таким чином, ОСОБА_1 звільняється від сплати судового збору за розгляд цієї справи в судах усіх інстанцій на підставі пункту 13 частини першої статті 5 Закону №3674-VI.

Постанова ВП ВС від 12 лютого 2020 року у справі № 545/1149/17 (провадження № 14-730цс19)

ОСОБА_1 звернувся з позовом про стягнення боргу за договором позики, цей спір не пов'язаний з порушенням прав позивача, як учасника бойових дій, недоліки, вказані в ухвалі Ухвалою Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 19 травня 2021 року не усунув (не сплатив судовий збір), суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, зробив обґрунтований висновок про визнання неподаною та повернення позовної заяви.

Постанова ВС від 08 вересня 2021 року у справі № 686/12010/21 (провадження № 61-13653св21)

Використання мережі інтернет для повідомлення учасників справи та забезпечення права на доступ до суду в рішеннях ЄСПЛ

Повідомлення учасників справи про ухвалене рішення, зроблене лише в електронній формі (в тому числі розміщення в мережі інтернет), вважається належним, якщо викладення інформації саме в такий спосіб є передбачуваним, тобто закріпленим на законодавчому рівні, послідовним, доступним для чималої кількості осіб і зрозумілим, тобто створює можливість для особи дізнатися про рішення, яке потенційно може впливати на її права.

В той же час, враховуючи принцип пропорційності, мають також враховуватися конкретні обставини справи, що свідчать про відсутність доступу до комп'ютеру чи мережі Інтернет, комп'ютерну неграмотність та інші, що не дозволили отримати доступ до потрібного рішення.

Stichting Landgoes Steenberghe and Others v. the Netherlands, no. 19732/17, 16 February 2021.

Повідомлення учасників справи про дату, час та місце розгляду справи

Тлумачення частини одинадцятої статті 128 ЦПК України свідчить про те, що відповідач, третя особа, свідок лише у випадку коли зареєстроване місце проживання (перебування), місцезнаходження чи місце роботи якого невідоме, викликаються до суду через оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України, яке повинно бути розміщене не пізніше ніж за десять днів, а у разі розгляду справи про видачу обмежувального припису - не пізніше 24 годин до дати відповідного судового засідання. З опублікуванням оголошення про виклик особа вважається повідомленою про дату, час і місце розгляду справи.

Як відомо з матеріалів справи зареєстроване місце проживання зареєстроване місце проживання (перебування) ОСОБА_1 (відповідача) є відомим, що виключає можливість застосування частини одинадцятої статті 128 ЦПК України.

Постанова ВС від 25 лютого 2021 року у справі № 428/13426/17 (провадження № 61-6897св19).

Частини одинадцята, дванадцята статті 128 ЦПК України не підлягають застосуванню при здійсненні повідомлення про виклик у судове засідання позивача, а отже, розміщення на офіційному веб-сайті судової влади України судової повістки-повідомлення про призначення вказаної справи до розгляду в силу вимог статті 128 ЦПК України не є належним повідомленням позивача ОСОБА_1 про дату, час і місце судового засідання.

Постанова ВС від 03 лютого 2021 року у справі № 309/1214/16-ц (провадження № 61-14277св20).

Повідомлення відповідача про судове засідання телефонограмою не може вважатися способом, встановленим статтею 128 ЦПК України

Постанова ВС від 15 червня 2022 року у справі № 369/9368/17 (провадження № 61-18689св21).

Судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом.

Додатковим способом інформування про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, місце, дату і час судового засідання, може бути надання інформації з використанням Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, у тому числі з використанням мобільного застосунку Порталу Дія.

Програмними засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, у тому числі мобільного застосунку Порталу Дія, може бути також забезпечено додаткове інформування сторін спору, авторизованих через Єдиний державний вебпортал електронних послуг або через мобільний застосунок Порталу Дія, шляхом відображення в електронній формі судового рішення у справі, виконавчого документа"

Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про судову систему і статус суддів" щодо додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану» від 27 липня 2022 року № 2461-IX.

Повідомлення учасників справи шляхом направлення судової повістки на електронну адресу

Електронна адреса - адреса електронної пошти, що складається з ідентифікатора, позначки "@" та доменного імені. При цьому ідентифікатором для юридичних осіб є ідентифікаційний код юридичної особи, для фізичних осіб та фізичних осіб - підприємців - ідентифікаційний номер платника податків - фізичної особи (у разі відсутності ідентифікаційного номера - серія та номер паспорта громадянина). Доменним іменем є ім'я у домені "mail.gov.ua". За таких обставин суд першої інстанції був зобов'язаний надіслати судові рішення у паперовій формі рекомендованим листом або електронним листом на офіційну електронну адресу, зареєстровану в Системі, чого зроблено не було. Докази вручення оскаржуваного рішення ОСОБА_3 в матеріалах справи відсутні. Таким чином апеляційний суд дійшов необґрунтованого висновку, що доставка судового рішення електронним листом на особисту електронну пошту ОСОБА_3 є врученням такого рішення, тому дійшов помилкового висновку про відсутність підстав для поновлення строку на апеляційне оскарження.

Постанова ВС від 10 лютого 2022 року у справі № 359/5063/21 (провадження № 61-21505св21).

З матеріалів справи вбачається, що копія ухвали Чернігівського апеляційного суду від 01 листопада 2021 року, якою апеляційну скаргу залишено без руху та надано строк для усунення недоліків, надіслана на електронну пошту адвоката Гори Р. М. - ІНФОРМАЦІЯ_1 (а.с. 124, т. 2).

Відповідно до довідки про доставку електронного листа Чернігівського апеляційного суду від 01 листопада 2021 року електронна копія ухвали від 01 листопада 2021 року у справі № 750/3275/21 надіслана та доставлена одержувачу на його електронну скриньку - ІНФОРМАЦІЯ_1 (а.с. 125, т. 2).

Крім того, в матеріалах справи є Акт Чернігівського апеляційного суду про відсутність знаків поштової оплати для відправки поштової кореспонденції, затверджений керівником апарату суду, відповідно до якого з 25 серпня 2021 року в суду відсутні в потрібній кількості знаки поштової оплати (поштові марки), в зв'язку з чим припинено направлення поштової кореспонденції, зокрема: рекомендованих листів, рекомендованих листів зі зворотним повідомленням, судових повісток зі зворотним повідомленням.

Таким чином, враховуючи, що 01 листопада 2021 року представнику ОСОБА_1 - адвокату Горі Р. М. належним чином вручена копія ухвали про залишення апеляційної скарги без руху, вимоги якої у встановлений судом строк заявник не усунув, апеляційний суд обґрунтовано застосував положення частини третьої статті 185, частини другу, шосту статті 357 ЦПК України, визнавши апеляційну скаргу такою, що неподана та повернув особі, яка її подала.

Отже, серед всіх передбачених пунктом 5.8 розділу I Положення сервісів офіційної електронної адреси нормативно передбачено обов'язковість надсилання процесуальних документів лише до Електронного кабінету.

Враховуючи те, що адвокат Гора Р. М., який діє в інтересах ОСОБА_1, зареєстрований в підсистемі Електронний кабінет за допомогою своєї офіційної електронної адреси, вимога про обов'язковість чого, зокрема, для адвокатів, передбачена частиною 10 розділу 1. Підсистема «Електронний кабінет» Положення, наявне в матеріалах справи підтвердження доставлення заявнику електронної копії оскаржуваної ухвали на його електронну пошту свідчить про належність повідомлення сторони позивача.

Постанова ВС від 18 квітня 2022 року у справі № 750/3275/21 (провадження № 61-21072св21).

З матеріалів справи вбачається, що ОСОБА_1 зазначив свою офіційну електронну адресу ІНФОРМАЦІЯ_1, і користувався нею протягом всього часу розгляду справи, зокрема, надсилав з даної електронної адреси процесуальні заяви до Київського апеляційного суду (а.с. 54, 55, 56).

Київський апеляційний суд направляв ОСОБА_1 на вказану ним електронну адресу ІНФОРМАЦІЯ_1 судову повістку про виклик до суду на 07 квітня 2021 року (а.с. 59, 60).

Таким чином, апеляційний суд виконав обов'язок щодо повідомлення ОСОБА_1 про дату, час та місце розгляду справи.

Постанова ВС від 13 липня 2022 року у справі № 761/14537/15-ц (провадження № 61-3069св21).

Процесуальні особливості розгляду справи з використанням відеоконференції

Якщо особа не пізніше п'яти днів до судового засідання подасть заяву у вигляді окремого процесуального документа про участь у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, направивши її копію іншим учасникам справи, або включити таке клопотання до змісту іншої заяви, що подається до суду, то у разі її нерозгляду або безпідставної відмови у задоволенні розгляд справи судом буде відбуватися з порушенням вимог рівноправності сторін

Постанова ВС від 09 червня 2021 року у справі № 521/14321/19 (провадження № 61-11753св20).

Порушення строків подання заяви про розгляд справи в режимі відеоконференції, встановлених в частині 2 статті 212 ЦПК України, є підставою для відмови у її задоволенні

(Постанова ВС від 27 травня 2021 року у справі № 752/17491/17 (провадження № 61-161св19), від 20 березня 2020 року у справі № 184/1401/16-ц (провадження № 61-6167св18).

Копія ухвали про задоволення заяви сторони про участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції в обов'язковому порядку має направлятися учасникам справи. Її невручення є підставою для відкладення розгляду справи, оскільки в матеріалах справи будуть відсутні відомості про вручення судової повістки й, відповідно, учасник справи буде вважатися таким, що не повідомлений належним чином про час та місце розгляду справи

(Постанова ВС від 14 квітня 2021 року у справі № 343/1397/19 (провадження № 61-13703св20), від 11 березня 2021 року у справі № 803/12/20 (провадження № 61-10423ав20).

Суд має уважно слідкувати за заявами та клопотаннями, які заявляються учасниками справи, й своєчасно їх розглядати. Як приклад, невирішення заяви про відвід судді свідчить про те, що розгляд відбувався неповноважним складом суду
(Постанова ВС від 27 травня 2020 року у справі № 2-18/11 (провадження № 61-12956св19).

Зупинення провадження у справі

Відповідно до пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.

Отже, зі змісту положень цієї норми випливає, що суд зобов'язаний зупинити провадження у справі, якщо сторона або третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, перебуває у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.

Станом на дату постановлення оскаржуваної ухвали відповідач дійсно перебував у складі Збройних Сил України, що не оспорується учасниками справи.

Матеріали справи містять витяг з наказу військового комісара Інгульського районного територіального центру комплектування та соціальної підтримки (по стройовій частині) від 11 травня 2021 року № 34, у якому зазначено, що ОСОБА_1 вибув у відрадження у розпорядження командира військової частини А1736 (с. Михайлівка) з 11 травня 2021 року до особливого розпорядження для виконання службових (бойових) завдань у районах ООС. Водночас зі змісту зазначеного документа не випливає, що військова частина А1736 переведена на воєнний стан чи залучена до проведення антитерористичної операції.

Отже, у справі відсутні докази на підтвердження наявності підстав для зупинення провадження у справі, які передбачені змістом статті 251 ЦПК України, а чинною редакцією ЦПК України не передбачено такої підстави для зупинення провадження у справі, як виконання службових (бойових) завдань у районах ООС.

Постанова ВС від 24 листопада 2021 року у справі № 489/3904/19 (провадження № 61-9245св21)

Метою зупинення провадження у справі згідно з пунктом 6 частини першої статті 251 ЦПК України є виявлення обставин (фактів), які не можуть бути з'ясовані та встановлені в цьому провадженні, але мають значення для справи, провадження у якій зупинено. Об'єктивна неможливість розгляду справи до вирішення іншої справи полягає у тому, що рішення суду в іншій справі встановлює обставини, які впливають на збирання та оцінку доказів у справі, провадження у якій зупинено, зокрема факти, що мають преюдиційне значення.

З огляду на вимоги закону для вирішення питання про зупинення провадження у справі суду слід у кожному конкретному випадку з'ясувати: як пов'язана справа, яка розглядається, зі справою, що розглядається іншим судом; чим обумовлюється об'єктивна неможливість розгляду справи.

Отже, необхідність в зупиненні провадження у справі виникає у випадку, якщо неможливо прийняти рішення у даній справі до ухвалення рішення в іншій справі. Тобто між справами, що розглядаються, повинен існувати тісний матеріально-правовий зв'язок, який виражається в тому, що факти, встановлені в одній із справ, будуть мати преюдиційне значення для іншої справи.

Разом із тим, необхідно врахувати, що відповідно до пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України суд не може посылатися на об'єктивну неможливість розгляду справи у випадку, коли зібрані докази дозволяють встановити та оцінити обставини (факти), які є предметом судового розгляду.

Апеляційний суд у даній справі на порушення вимог пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України, зазначивши конкретну іншу справу, до вирішення якої зупиняється провадження у справі, в якій встановлюються обставини, які впливають на збирання та оцінку доказів у цій справі, не врахував, що про наявність спору щодо законності наказу Міністерства юстиції України від 15 березня 2018 року № 727/5 позивачу було відомо ще до звернення з позовом у цій справі, проте при розгляді справи судом першої інстанції такого клопотання, з урахуванням вимог частини третьої статті 210 ЦПК України, не заявляв.

За таких обставин, апеляційний суд зробив помилковий висновок про зупинення провадження і оскаржена ухвала апеляційного суду перешкоджає подальшому провадженню у справі.

Постанова ВС від 14 лютого 2022 року у справі № 357/10397/19 (провадження № 61-5752сво21)

Справи, що можуть розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження (частина друга статті 274 ЦПК України)

Відповідно до статті 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб складає: з 01 січня 2019 року - 1 921 грн, з 01 липня - 2007 грн, з 01 грудня - 2102 грн.

Отже на момент відкриття провадження у справі (01 серпня 2019 року) ціна позову (634 923,95 грн) не перевищувала п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (1 003 500 грн).

Справа, яка переглядається (стягнення збитків, завданих неналежним виконанням судових рішень), не відноситься до таких, які відповідно до частини четвертої статті 274 ЦПК України не можуть бути розглянуті у порядку спрощеного позовного провадження, тому, врахувавши вимоги частини третьої вказаної статті, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про можливість її розгляду в порядку спрощеного позовного провадження.

Постанова ВС від 08 липня 2021 року у справі № 303/4855/19 (провадження № 61-10281св20)

У пункті 2 частини першої статті 176 ЦПК України закріплено, що ціна позову визначається у позовах про визнання права власності на майно або його витребування - вартістю майна.

Аналіз матеріалів справи свідчить, що: у пункті 2.1. договору купівлі-продажу земельної ділянки несільськогосподарського призначення від 10 жовтня 2008 року № 2647 вартість земельної ділянки становить **655 683 грн**; згідно встановлених рішенням Рівненського міського суду Рівненської області від 13 лютого 2020 року у справі № 569/14094/19 обставин, вартість земельної ділянки з кадастровим номером 56101000001:002:0141, площею 0,3397 га становить **350 000 грн**;

05 травня 2020 року ОСОБА_2 звернувся із заявою про розгляд справи за правилами загального позовного провадження;

ухвалою Рівненського міського суду Рівненської області від 04 червня 2020 року заяву ОСОБА_2 про розгляд справи за правилами загального позовного провадження залишено без задоволення;

в апеляційній скарзі ОСОБА_2 зазначав про те, що він звертався із заявою про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, проте суд першої інстанції скоротив розгляд справи до 2 днів, що призвело до неповного вивчення усіх обставин справи, викладення суперечливих висновків у судовому рішенні, неправильного застосування норм матеріального та порушення норм процесуального права. Таким чином ціна позову у справі, що переглядається, перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Тому ця справа не могла бути розглянута за правилами спрощеного позовного провадження.

Постанова ВС від 10 березня 2021 року у справі № 569/3757/20 (провадження № 61-14023св20)

Звертаючись до суду, позивач просила визнати недійсним договір купівлі-продажу житлового будинку АДРЕСА_1, застосувати наслідки недійсного правочину - двосторонню реституцію, скасувавши реєстрацію права власності на спірне нерухоме майно за ТОВ «Профіт кредит».

Тобто у цій справі позивач заявила вимоги немайнового характеру, у зв'язку з чим у ній неможливо визначити ціну позову, а тому справа не належить до категорії малозначних на підставі пункту 1 частини шостої статті 19 ЦПК України, та не визнана судом малозначною відповідно до пункту 2 частини шостої статті 19 ЦПК України.

Таким чином, суд першої інстанції помилково розглянув цю справу у порядку спрощеного позовного провадження, не врахувавши категорію та складність справи, обсяг та характер доказів у ній.

Враховуючи те, що суд апеляційної інстанції здійснив розгляд справи з викликом сторін, відсутні підстави для скасування оскаржуваних судових рішень з цих підстав.

Постанова ВС від 03 лютого 2021 року у справі № 278/3367/19-ц (провадження № 61-13586св20)

Звертаючись до суду з позовом, позивач просив стягнути борг за договором позики з ОСОБА_2 як спадкоємиці позичальника ОСОБА_3 і в якості правового обґрунтування своїх позовних вимог посилався на положення статей 1216, 1218, 1220, 1267, 1281, 1282 ЦК України.

Ухвалою Московського районного суду м. Харкова від 27 вересня 2018 року прийнято позовну заяву до розгляду та відкрито провадження у справі. В ухвалі зазначено, що справа буде розглядатися за правилами спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін на наявними у справі матеріалами.

24 жовтня 2018 року ОСОБА_2, від імені якої діє адвокат Трубочанінов С. О., звернулася до суду з клопотанням про розгляд справи в порядку загального позовного провадження відповідно до вимог статті 274 ЦПК України.

Ухвалою Московського районного суду м. Харкова від 26 листопада 2018 року відмовлено у задоволенні клопотання ОСОБА_2, від імені якої діє адвокат Трубочанінов С. О., про розгляд справи за правилами загального позовного провадження.

У апеляційній скарзі ОСОБА_2 зазначала про те, що суд першої інстанції не повідомив її про розгляд справи і розглянув справу в порядку спрощеного позовного провадження (т. 1, а. с. 94-97).

Враховуючи предмет та правові підстави позову у цій справі, вона є справою щодо спадкування, а отже, відповідно до пункту 2 частини четвертої статті 274 ЦПК України не може розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження.

Постанова ВС від 15 вересня 2021 року у справі № 643/11526/18 (провадження № 643/11526/18)

Окремі процесуальні питання, що виникають під час розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження

Як вбачається з матеріалів справи, звертаючись до Господарського суду міста Києва 28.12.2018 з позовом про визнання укладеним договором №1/18 про пайову участь замовника (відповідача) у розвитку та створенні інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури сіл Волиця та Тщенець від 08.11.2018, позивач не заявив клопотання про розгляд його справи в порядку спрощеного позовного провадження як за змістом позовної заяви, так і шляхом подання окремого письмового клопотання.

За таких обставин, в суду першої інстанції були відсутні підстави для розгляду даного спору за правилами спрощеного позовного провадження з власної ініціативи.

Відтак, суд першої інстанції, прийнявши з власної ініціативи рішення про розгляд спору у справі №910/74/19 про визнання договору укладеним за правилами спрощеного позовного провадження з посиланням на відсутність даної категорії справ в переліку частини 4 статті 247 ГПК України, за умов наявності не розглянутого клопотання відповідача про перехід до загального позовного провадження, не забезпечив відповідачу можливості "бути почутим" під час розгляду судом його справи та не дотримався "справедливого балансу між сторонами" даного спору, зважаючи на те, що місцевим судом було надано перевагу доводам позивача про доцільність розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження, викладеним у запереченнях на зазначене клопотання відповідача (том 1, а.с. 105-111).

Постанова ВС від 26 вересня 2019 року у справі № 910/74/19

Частиною четвертою статті 277 ЦПК України передбачено, що якщо відповідач в установленій судом строк подасть заяву із запереченнями проти розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, суд залежно від обґрунтованості заперечень відповідача постановляє ухвалу про: 1) залишення заяви відповідача без задоволення; 2) розгляд справи за правилами загального позовного провадження та заміну засідання для розгляду справи по суті підготовчим засіданням.

Ухвалу Дніпровського районного суду м. Києва від 26 вересня 2018 року було відкрито провадження у цій справі та її розгляд призначено у порядку спрощеного позовного провадження.

У матеріалах справи відсутні докази щодо отримання відповідачами зазначеної ухвали.

Однак, 11 квітня 2019 року представник відповідача ОСОБА_2 - адвокат Потапов Є. П. приймав участь у її розгляді як представник, проте не скористався правом наданим йому процесуальним законодавством і не подав заяву із запереченнями проти розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження.

Таким чином, оскільки справа не віднесена до категорій справ визначених частиною четвертою статті 274 ЦПК України, суд за відсутності клопотання учасників справи про розгляд справи у судовому засіданні з повідомленням сторін, призначивши справу до розгляду в порядку спрощеного позовного провадження, діяв у межах наданих йому цивільним процесуальним законом повноважень.

Постанова ВС від 20 лютого 2020 року у справі № 760/10386/18 (провадження № 61-23013св19)

В цій справі однією з позовних вимог заявлена вимога немайнового характеру - про поновлення на роботі.

З метою доведення, що звільнення позивача відбулося без порушення вимог трудового законодавства, 19 березня 2019 року ТОВ «Сандора» подало до суду першої інстанції заяви та клопотання із запереченнями проти розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, в яких просило провести розгляд справи за правилами загального позовного провадження з повідомленням та викликом сторін і свідків у судові засідання (том 1, а.с. 151-152, 156-158).

Однак місцевий суд не розглянув зазначені заяви та клопотання відповідача, не перевірів обґрунтованості наведених у них мотивів щодо необхідності розгляду справи у судовому засіданні за участю сторін, не виніс окремої мотивованої ухвали з цього приводу, чим порушив вимоги статті 279 ЦПК України.

Постанова ВС від 14 липня 2021 року у справі № 761/28934/18 (провадження № 61-11792св20)

Процесуальні особливості заочного розгляду справи

Відповідно до частини першої статті 280 ЦПК України суд може ухвалити заочне рішення на підставі наявних у справі доказів за одночасного існування таких умов: 1) відповідач належним чином повідомлений про дату, час і місце судового засідання; 2) відповідач не з'явився в судове засідання без поважних причин або без повідомлення причин; 3) відповідач **не** подав відзив; 4) позивач не заперечує проти такого вирішення справи.

З матеріалів справи вбачається, що 07 червня 2018 року до суду першої інстанції надійшов відзив ОСОБА_2 на позовну заяву, а 03 грудня 2019 року - його заява про відкладення розгляду справи, призначеного на 12 грудня 2019 року (день ухвалення заочного рішення місцевим судом), в якій відповідач посилався на неможливість з'явитися в судове засідання у зв'язку з перебуванням у відрядженні за межами України.

За таких обставин суд першої інстанції не дотримався умов проведення заочного розгляду справи та ухвалив заочне рішення в цій справі з порушенням вимог частини першої статті 280 ЦПК України.

Постанова ВС від 16 лютого 2022 року у справі № 554/3246/18 (провадження № 61-12269св20)

Заяву про перегляд заочного рішення, оформлену відповідно до вимог, установлених частинами першою - сьомою статті 285 ЦПК України, суд приймає та розглядає у порядку, передбаченому статтями 286, 287 ЦПК України. За змістом речення першого частини першої статті 286 ЦПК України суд зобов'язаний прийняти до розгляду заяву про перегляд заочного рішення, якщо вона відповідає зазначеним вимогам, тобто є належно оформленою.

Визначений у статті 287 ЦПК України порядок розгляду заяви про перегляд заочного рішення застосовний як до розгляду суті цієї заяви, так і до розгляду на предмет дотримання строку її подання. У результаті розгляду заяви про перегляд заочного рішення суд може своєю ухвалою: 1) залишити заяву без задоволення; 2) скасувати заочне рішення і призначити справу до розгляду за правилами загального чи спрощеного позовного провадження (речення перше частини третьої статті 287 ЦПК України).

У разі відмови у задоволенні заяви про поновлення строку на подання заяви про перегляд заочного рішення **суд з цієї причини відмовляє у задоволенні такої заяви про перегляд**. Тоді відповідач, який її подав, може оскаржити в апеляційному порядку заочне рішення, обґрунтувавши, зокрема, поважність причин для пропуску строку на подання заяви про перегляд цього рішення. Передбачене у реченні другому частини четвертої статті 287 ЦПК України спеціальне правило про початок відліку строку на апеляційне оскарження заочного рішення застосовне лише до тих рішень, які суд ухвалив за правилами, що діють з 15 грудня 2017 року.

Постанова ВП ВС від 09 листопада 2021 року у справі № 214/5505/16 (провадження № 14-74цс21)

Задоволення заяви про перегляд заочного рішення та його скасування, з подальшим закриттям провадження у справі через значний проміжок часу й після смерті сторони у спорі, де неможливе правонаступництво, без наміру відновлення сімейних відносин в силу смерті однієї із сторін, при обставинах, що істотно змінились з часу ухвалення відповідного рішення (одруження позивача з іншою жінкою, народження дитини в іншому шлюбі та смерть позивача) не відповідатиме вимогам статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо справедливого судового розгляду та принципу юридичної визначеності.

Не повідомлення про дату судового засідання у даному випадку не можуть бути підставою для скасування такого заочного рішення та закриття провадження у справі у зв'язку зі смертю сторони у спорі про розірвання шлюбу.

За умови, що сторона знає про смерть іншої сторони у справі, де правонаступництво є неможливим, як і відновлення сімейних відносин, поведінка сторони, яка заявила після спливу значного проміжку часу про перегляд заочного рішення з формальних підстав, є зловживанням процесуальними правами.

Постанова ВС від 14 лютого 2022 року у справі № 2-4744/11 (провадження № 61-8159сво21)

Верховний
Суд

Дякую за увагу!